Eettisen kaupan puolesta ry
Siltasaarenkatu 4, 7. krs
00530 Helsinki
www.eetti.fi

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle 7.3.2018

LAUSUNTO

Asia: HE 149/2017 vp eli Hallituksen esitys eduskunnalle Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi

Eettisen kaupan puolesta ry kiittää ulkoasiainvaliokuntaa lausuntopyynnöstä koskien hallituksen esitystä Kanadan sekä Euroopan unionin välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (CETA) hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi.

Kiinnitämme huomiota erityisesti CETA-sopimuksen ihmisoikeusvaikutuksiin ja sen johdonmukaisuuteen kestävän kehityksen näkökulmasta. Eettisen kaupan puolesta ry näkee sopimuksen ratifioinnissa merkittäviä riskejä:

- CETA-sopimukseen sisältyvä sijoitussuoja ja riitojenratkaisumenettely ajavat ihmisoikeuksien yli
- Ihmisoikeuksien edistäminen sosiaalisten kriteereiden kautta julkisissa hankinnoissa vaikeutuu
- Valtioiden sääntelyhalu ja siten demokratia heikkenee eikä kestävää kehitystä edistetä toivotulla tavalla

Näistä syistä Eettisen kaupan puolesta ry:n näkemyksen mukaan CETA-sopimusta ei tule ratifioida.

Sijoitussuoja ja riitojenratkaisumenettely

Kansainvälisellä kaupalla voi olla merkittävä myönteinen vaikutus ihmisten työllisyyteen ja hyvinvointiin kaikkialla maailmassa. Kauppasopimuksiin kirjattu sijoitussuoja ei kuitenkaan saa ajaa kansainvälisesti sovittujen ihmisoikeuksien edelle.

CETA-sopimukseen sisälletty investointisuoja ja riitojenratkaisumenettely antavat sijoittajille oikeuden nostaa kanteita valtioita vastaan mikäli sääntely-ympäristö muuttuu uuden lainsäädännön myötä. **Järjestelmä antaa kansainvälisille suuryrityksille vahvan aseen hyökätä kansallista ympäristö-, terveys- ja työlainsäädäntöä vastaan.**

EU:n ja Kanadan sopimassa "yhteisessä tulkinnallisessa välineessä" (Joint Interpretative Instrument) todetaan, että valtiot edelleen voivat muuttaa lakejaan, vaikka sääntelymuutoksilla mahdollisesti olisi kielteisiä vaikutuksia sijoittajan voitto-odotuksiin. Aiemmin sovittujen kauppasopimusten sijoitussuojaan perustuvia yritysten kanteita on kuitenkin nähty jo satoja, muun muassa kansanterveyteen, ympäristönsuojeluun ja muihin yleisiin etuihin liittyvää sääntelyä vastaan.

Jo riski siitä, että valtio joutuu pitkään ja kalliiseen oikeusprosessiin saattaa vaikuttaa kielteisesti hallituksen lainsäädäntöintoon. Lisäksi on epäselvää, miksi riitojenratkaisumenettelyä ylipäänsä tarvitaan, kun EU:n ja jäsenvaltioiden tuomioistuimet pystyvät ratkaisemaan myös investointeja koskevat riidat.

Ottaen huomioon, että CETA-sopimus viitoittaa tietä tuleville EU:n vapaakauppasopimuksille, sopimukseen sisältyvä **investointisuoja on merkittävä riski myös kehitysmaille.** Köyhille maille kallis oikeusprosessi on suuri uhka, joka käytännössä rajoittaa valtioiden mahdollisuuksia säätää uusia lakeja, joista kansainväliset sijoittajat voisivat nostaa kanteen.

Sosiaaliset kriteerit julkisissa hankinnoissa

EU:n uusi hankintadirektiivi ja Suomessa vuoden 2017 alussa voimaan astunut hankintalaki (1397/2016) ovat tuoneet selkeyttä siihen, että julkisilla hankinnoilla voidaan edistää ihmisoikeuksia ja ympäristöystävällistä tuotantoa. Hankintalaki kannustaa käyttämään tarjousten vertailuperusteena hinta-laatusuhdetta ja täsmentää, että tuotteen sosiaaliset, yhteiskunnalliset ja ympäristöominaisuudet ovat laatuominaisuuksia, joita saa huomioida hankinnan jokaisessa vaiheessa.

CETA-sopimuksen kirjaukset julkisista hankinnoista eivät kuitenkaan tue näitä EU:n tavoitteita. Sen sijaan **Reilun kaupan tai muiden sosiaalisten tai ympäristökriteereiden edellyttäminen julkisilta hankinnoilta voidaan CETA-sopimuksen perusteella tulkita yritysten kannalta syrjiväksi käytännöksi.** EU:n ja Kanadan sopiman "yhteisen tulkinnallisen välineen" mukaan julkisissa hankinnoissa pitää edelleen voida hyödyntää sosiaalisia ja ympäristökriteerejä, mutta ne eivät kuitenkaan saa olla syrjinnän peruste, mikä edelleen jättää tulkinnan epäselväksi.

Työntekijöiden oikeudet ovat myös heikossa asemassa sillä CETA:n julkisia hankintoja koskevat säännöt voisivat johtaa kanteisiin, mikäli viranomaiset sitovat hankinnat sosiaalisiin kriteereihin, kuten minimipalkkaan tai työehtosopimuksiin.

Ihmisoikeudet ja kestävä kehitys nostettava kauppasopimusten keskiöön

Hallituksen esityksen mukaan CETA-sopimukseen sisältyy ihmisoikeuksien, kestävän kehityksen ja ympäristönormien kunnioittaminen ja edistäminen. Eettisen kaupan puolesta ry kuitenkin jakaa useiden muiden kansalaisjärjestöjen näkemyksen siitä, että sopimus käytännössä kaventaa demokratiaa ja valtioiden mahdollisuuksia edistää näitä tavoitteita.

EU:n ja Kanadan yhteisen tulkinnallisen välineen mukaan CETA:ssa säilytetään valtioiden oikeus hyväksyä ja soveltaa omia lakejaan, joilla säännellään taloudellista toimintaa yleisen edun nimissä. Samaan aikaan valtioiden on kuitenkin noudatettava velvoitteitaan ja sitoumuksiaan CETA:ssa, mikä käytännössä tarkoittaa että uusi sääntely, joka voidaan katsoa rajoittavan sopimukseen kirjattuja sijoittajien oikeuksia, voi johtaa miljardikorvauksiin.

Universaalien ihmisoikeuksien toteutuminen ja kestävän kehityksen edistäminen tulisi olla kauppaneuvotteluiden ja -sopimusten ytimessä. EU:n tulisi myös rakentavasti ja kunnianhimoisesti osallistua YK-neuvotteluihin yrityksiä sitovasta ihmisoikeusinstrumentista.

CETA-sopimukseen liitetyille luvuille työntekijöiden oikeuksista, ympäristönsuojelusta ja kestävästä kehityksestä ei ole annettu sellaista juridista painoarvoa, jonka perusteella valtiot voisivat yleisen edun nimissä säätää näitä asioita koskevia lakeja, ilman vahvan sijoitussuojan ja riitojenratkaisumenettelyn tuomaa uhkaa.

YK:n liike-elämää ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden mukaan hallitusten ei tule sitoa kauppa- ja investointisopimuksia, jotka rajoittavat valtion mahdollisuuksia toteuttaa sen kansainvälisesti sovittuja ihmisoikeusvelvoitteita. Belgia onkin tehnyt selvityspyyntö EU:n tuomioistuimelle riitojenratkaisumenettelyn yhteensopivuudesta EU:n perussopimusten kanssa. Slovenia yhtyi tänä vuonna Belgian pyyntöön.

Eettisen kaupan puolesta ry:n näkemyksen mukaan CETA:an liittyvät riskit ihmisoikeuksien ja kestävän kehityksen näkökulmasta ovat niin suuret, että sopimusta ei tule ratifioida. Lisäksi EU:n on jatkossa huolehdittava paremmin siitä, että kauppaneuvottelut ovat avoimia ja että kansalaisyhteiskunnan näkemyksiä kuullaan koko neuvotteluprosessin aikana.

Helsingissä 7.3.2018

Lotta Staffans
Toiminnanjohtaja
Eettisen kaupan puolesta ry
040 573 0806
lotta.staffans@eetti.fi